

Kulturutskottets yttrande

1980/81:3 y

över motioner om en avgift på oinspelade tonband (tomkassetter)

Till skatteutskottet

Skatteutskottet har genom beslut den 10 februari 1981 berett bl. a. kulturutskottet tillfälle att yttra sig över motionerna 1980/81:1157 och 1980/81:1869.

Kulturutskottet vill med anledning härav anföra följande.

Statens kulturråd har i en rapport (1979:1) Fonogrammen i kulturlivet föreslagit en rad åtgärder med det gemensamma syftet att skapa från kulturpolitiska synpunkter rimliga förhållanden på fonogramområdet. Åtgärderna gäller i första hand produktions- och distributionsfrågor men innebär också förslag om införande av en kulturpolitiskt motiverad avgift på tomkassetter. Som motivering till detta förslag anförs i rapporten sammanfattningsvis följande.

Under de senaste åren har lyssnande på ljudkassetter tilltagit särskilt bland ungdomen. I denna grupp är lyssningen i dag mer omfattande än lyssningen på grammofonskivor. Kassetternas genombrott har också gjort det lättare att kopiera fonogram för privat bruk. Denna kopiering är fullt legal, vilket den bör vara även i framtiden. Den för bl. a. med sig större möjligheter för individerna att sammanställa sina egna fonogram utifrån egna behov och önskemål. Den ökade kopieringen får emellertid från fonogrampolitiska synpunkter också negativa verkningar. I de fall kopiering ersätter ett inköp av fonogram sker ett inkomstbortfall för upphovsrättsinnehavare och fonogrambolag. Frågan om ersättning för detta bortfall förutsätts bli behandlad av upphovsrättsutredningen.

En stagnation i fonogramförsäljningen under åren 1977–1978 kan till stor del förklaras med en intensifierad kopieringsverksamhet. Om möjligheterna att låna fonogram på biblioteken byggs ut kommer möjligheterna till kopiering att bli större än i dag med ett ökat inkomstbortfall för upphovsrättsinnehavare och fonogrambolag som följd. Detta kommer för fonogrambolagens del att innebära att allt flera produktioner inte bär sina egna kostnader, vilket medför ett minskat utbud. Denna minskning kommer att drabba den svenska produktionen i första hand eftersom denna utgivning i allmänhet enbart har Sverige eller Norden som marknad. Minskningen kommer också att innebära att färre fonogram importeras. Det är sannolikt att minskningen i hög grad drabbar kulturpolitiskt angelägen produktion, vilket kommer att ställa stora krav på stöd från samhället.

Det är i princip rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhällets stöd till upprätthållande av en mångsidig fonogramproduktion. Det är också i princip rimligt att upphovsmän och musiker får ersättning för det ekonomiska avbräck som vållas genom kopieringen. I vilka former detta skall ske bör klarläggas av upphovsrättsutredningen.

Vid sidan av en eventuell upphovsrättslig ersättning bör alltså en särskild

avgift tas ut. Storleken och formerna för denna avgift bör i första hand fastställas i samordning med de förslag som väntas från upphovsrättsutredningen. Skulle en sådan samordning inte vara möjlig föreslår kulturrådet att en avgift på 2 öre per spelminut på oinspelade kassetter införs från 1 juli 1980, dvs. en avgift på 1:20 på den vanligaste typen av kassetter med 60 minuters speltid. Avgiften bör tas ut i grossistledet på sådana kassetter som levereras till detaljhandeln. En sådan avgift beräknas budgetåret 1980/81 inbringa bort emot 30 milj. kr.

Upphovsrättsutredningen har i ett remissyttrande över kulturrådets rapport betonat vikten av att rättighetsinnehavarna får kompensation för konsekvenserna av hemkopieringen samt framhållit att utredningen med prioritet diskuterat frågan om införande av en upphovsrättsligt motiverad avgift på tomkassetter. Utredningen har också understrukt betydelsen av en samordning vid genomförandet av kulturrådets förslag och ett väntat förslag från utredningen. Enligt vad utskottet inhämtat har utredningen emellertid ännu inte tagit ställning till frågan om en dylik upphovsrättsligt motiverad avgift.

Lagutskottet behandlade i sitt betänkande LU 1980/81:3 som är daterat den 18 november 1980 bl. a. en motion om ersättning till upphovsmän m. fl. vid hemkopiering och en om en kulturpolitiskt motiverad avgift på tomkassetter. Av betänkandet framgår att lagutskottet inhämtat att man inom regeringskansliet överväger möjligheten att införa en avgift som dels skulle komma uphovsmännen och andra rättighetsinnehavare direkt till godo, dels skulle utgå som stöd till kulturlivet. Lagutskottet har förutsatt att det spörsmål som aktualiserats genom de av utskottet behandlade motionerna kommer att få en tillfredsställande lösning som tillgodoser såväl de rent upphovsrättsliga som de mera allmänt kulturpolitiska intressena. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna har därför inte ansetts erforderligt.

I årets budgetproposition (bilaga 12, s. 10) omnämner föredragande statsrådet kulturrådets rapport och framhåller därvid bl. a. att det i flera remissvar över rapporten påpekats att kassette tekniken lett till att privatkopieringen av musik i olika former ökat. Rättighetsinnehavare av olika slag tillfogas härigenom en viss ekonomisk skada. Mot den bakgrunden, sägs det vidare i propositionen, har aktualiserats huruvida man genom en avgift på s. k. tomkassetter kan kompensera rättighetsinnehavarna som grupp för denna skada.

Då budgetpropositionen avlämnades var denna fråga under beredning inom regeringens kansli.

De av skatteutskottet till kulturutskottet remitterade motionerna anknyter båda till kulturrådets förslag om införande av en avgift på oinspelade kassetter. I motion 1157 (c) yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om att förslag snarast läggs fram om införande av en särskild

kassettagift enligt vad i motionen anförts. Yrkandet i motion 1869 (fp) innebär att riksdagen som sin mening bör ge till känna för regeringen att förslag om en avgift på oinspelade tonband i enlighet med vad som anförts i motionen bör föreläggas riksdagen senast under 1981/82 års riksmöte.

Motiveringen till sistnämnda yrkande finns i motion 1868. I denna framhålls att de ökade möjligheterna till heminspelning och hemkopiering av musik inte saknar positiva effekter men också har en negativ sida. Motionärerna noterar en genomgående tendens i industriländerna som innebär att försäljningen av oinspelade kassetter stadigt ökar, medan försäljningen av fonogram stagnerar eller minskar.

Den snabba spridningen av kassettekniken har enligt motionärerna konsekvenser i flera avseenden. För det första drabbas de musikaliska upphovsmännen (kompositörer och textförfattare), de utövande konstnärerna (artister och musiker) samt fonogramproducenterna av ett inkomstbortfall. Deras verk utnyttjas på ett sätt som inte varit avsett och för vilket de inte erhåller ersättning. Detta är till nackdel för dem som inkomsttagare och därmed för deras möjligheter att försörja sig på musikområdet.

För det andra försämrar den intensifierade kopieringsverksamheten möjligheterna att ge ut musik på fonogram. Musikbranschen existerar i hög grad på de produktioner som blir framgångsrika. Det är också dessa som är mest utsatta för kopieringsverksamheten. När försäljningen av fonogram avtar, minskar branschens benägenhet att satsa på de s. k. smala inspelningarna, dvs. de som från försäljningssynpunkt kortsiktigt är osäkra och som bekostas av det populärare utbudet. Detta drabbar i hög grad bl. a. den s. k. seriösa musiken.

Konsekvenserna av utvecklingen på kassettmarknaden drabbar inte bara rättighetsinnehavare och kulturpolitiskt angelägen fonogramproduktion utan har också en allvarlig inverkan på sysselsättning och utkomstmöjligheter för dem som framför levande musik. Ju enklare och billigare det blir att utnyttja inspelade prestationer, desto mindre blir efterfrågan på direkta framföranden och därmed möjligheterna till sådana för musiker och artister. Konsekvenserna drabbar med andra ord, om än indirekt, även den levande musiken.

Motionärerna framhåller att inspelning och kopiering för sitt eget eller de närmastes bruk är legalt i Sverige och framhåller att det är viktigt att möjligheten i detta avseende att utnyttja och bevara musik från radio- och TV-program eller från skivor hålls kvar. Av flera skäl vore ett förbud mot eller inskränkningar i friheten att göra inspelningar för eget bruk olämpligt. Det vore mera rimligt att den som gör inspelningar betalar ersättning i någon form för att i någon mån kompensera för dels det inkomstbortfall som drabbar rättighetsinnehavarna, dels de minskade möjligheterna till kulturpolitiskt angelägen produktion av inspelad och levande musik.

Den grundläggande åtgärden för att neutralisera de negativa effekterna av privatkopieringen utan att behöva slå in på en förbudslinje bör enligt

motionärerna vara en avgiftsbeläggning av oinspelade tonband. En sådan avgift bör användas till åtgärder som direkt eller indirekt kommer den till godo som drabbas genom privatkopieringen, dvs. upphovsmän och rättighetsinnehavare av olika slag samt artister. Det är emellertid angeläget att man genom åtgärderna inte bara uppnår en kompensatorisk effekt för dessa grupper utan också allmänna kulturpolitiska effekter.

Kulturutskottet vill för egen del först markera att det är en angelägen fråga som tagits upp i de båda av skatteutskottet remitterade motionerna.

När kulturrådet i sin rapport föreslog införande av en avgift på tomkassetter var avsikten i första hand att möjliggöra en finansiering av det statliga stöd till fonogramverksamhet varav behov uppkommit som följd av den ökade hemkopieringen. Kulturrådet ansåg det i princip rimligt att de som kopierar fonogram privat får betala för samhällets stöd till upprätthållande av en mångsidig fonogramproduktion. Kulturrådet ansåg det också rimligt att de som kopierar ersätter upphovsmän och andra rättighetsinnehavare för det ekonomiska avbräck som vållas av kopieringen liksom för det därmed ökade utnyttjandet av deras prestationer. I detta avseende hänvisade kulturrådet till upphovsrättsutredningen. Rådet föreslog att "vid sidan av en eventuell upphovsrättslig ersättning" en särskild avgift tas ut för att finansiera de behov av statligt stöd till fonogramverksamhet som uppkommit genom den tilltagande hemkopieringen.

Utskottet vill framhålla att de negativa effekter för musiklivet som blivit en följd av den ökande hemkopieringen av fonogram är en viktig kulturpolitisk fråga och att detsamma gäller frågan om ersättning till olika rättighetsinnehavare för dessa effekter.

Utskottet anser det synnerligen angeläget att de problem som hänger samman med hemkopieringen av fonogram får sin lösning.

En möjlig väg att gå är enligt utskottets mening att i anslutning till kulturrådets förslag införa en tomkassettagift. Det finns anledning att överväga denna väg. Enligt motionärernas uppfattning bör denna lösning väljas.

Utskottet vill betona önskvärldheten av att regeringen snarast tar upp kulturrådets nu ifrågavarande förslag till slutlig prövning och att de i detta yttrande behandlade frågorna därmed eller på annat sätt får en kulturpolitiskt tillfredsställande lösning.

Utskottet anser sig inte ha anledning att närmare gå in på frågor om avgiftskonstruktion, uppbördsorganisation o. d. men vill framhålla att de medel som flyter in om en kassettagift införs i sin helhet bör komma det musikkulturella området till godo.

Slutligen vill utskottet också nämna att den växande marknaden för videogramutrustning sannolikt inom en nära framtid kommer att medföra att

problemen i fråga om hemkopiering också kommer att bli påtagliga på videoområdet.

Stockholm den 10 mars 1981

På kulturutskottets vägnar

KARL-ERIC NORRBY

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Karl-Eric Norrby (c), Tore Nilsson (m), Kerstin Anér (fp), Tyra Johansson (s), Lars-Ingvar Sörenson (s), Olle Eriksson (c), Hans Alsén (s), Lars Ahlmark (m), Anna Eliasson (c), Kerstin Andersson i Kumla (s), Bertil Hansson (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Ing-Marie Hansson (s), Göran Persson (s) och Lennart Bladh (s).

